

ФЕНОМЕН «ГІРКОЇ ЦУКЕРКИ»

Ми майбутні батьки, що накладає на нас не тільки відповідальність за наших дітей, а й створює певні зобов'язання перед суспільством. Нещодавно проведені дослідження показали, що зі 100 опитаних пар молодих батьків тільки 17 % дійсно готові ними бути. Але ж ми повинні не просто поповнити нашу земну кулю новими представниками людства, а й дати суспільству повноцінну особистість. Всі батьки відчувають не тільки радість від появи дітей, але й занепокоєння за їх долю. Виховання це складний процес, що вимагає зусилля з боку батьків. У його процесі є ряд тонкощів, з якими більшість не справляються. Так складним є питання, як привити малюкові почуття совісті, навчитися визначати межу поганих і хороших вчинків.

Дитина народжується з певною моральною орієнтацією, яка потребує надалі розвитку та вдосконалення. Першими роками «зовнішньої совісті» для дитини є батьки. Спостерігаючи за їхніми вчинками, вона частину їх совісті переносить на себе. Допомогти в такій ситуації батькам можуть казки, які вчать розрізняти добро і зло. Батьки ж повинні встановити певні межі можливого і неможливого для малюка. Він повинен чітко розуміти, що дозволено, а що робити не можна. Головною основою розвитку совісті у маленьких дітей становлять почуття сорому і страх перед покаранням. Малюки не хочуть бути поганими хлопчиками й дівчатками і коли за провину їх починають соромити, вони переживають, розуміючи, що потрапили в категорію нехороших дітей через свою поведінку. Моральні почуття (повагу, людинолюбство, співчуття, чесність, дружба, терпимість, відповідальність) закладаються вже в дошкільному віці під час гри і в епізодах праці, коли діти допомагають дорослим. Правильна заборона насправді благо, яке допоможе дитині в житті. Також функція кордонів у тому, щоб пояснити малюку, що світ не обертається тільки навколо нього одного. Це допомагає розвинути у нього совість. Малюк повинен навчитися поважати простір інших людей. Згідно з результатами одного із досліджень, 25 % опитуваних батьків не знали, що те, як вони проводять час з дитиною, може вплинути на її розумові здібності, здатність до навчання, а також на її впевненість у собі. Помічником у вихованні совісті є і дисципліна, яку необхідно вводити з перших років життя малюка. Важливо, щоб батьки вміли правильно встановлювати межі та вміло їх відстоювати, що сприяє становленню совісті малюка. Потрібно дотримуватися послідовності у своїх рішеннях і поясненнях. Якщо ж батьки непослідовні у прийнятті рішень, то малюк не стане дотримуватися встановлених меж.

В свій час цікаве дослідження провів Вітчизняний психолог А.Н. Леонтьєв. Дітям, у віці від 3 до 5 років пропонували вирішити нездійсненне завдання. Наприклад, не встаючи зі стільця, дістати іграшку, що лежить на великій відстані. Всі експериментатори виходили з кімнати і залишали дитину одну. Інколи діти вставали зі стільця, забирали іграшку, спокійно сідали назад і починали з нею грати. Коли експериментатори запитували цих дітей про дотримання умов завдання, вони говорили, що не вставали з місця, то їх пригостили цукерками і хвалили. При цьому, деякі діти їли цукерки і плакали, деякі відмовлялися від цукерки, бо вона для них була гіркою, інші з'їдали все і просили ще. Випадки, коли дитині було соромно за свій обман, отримали назву ефект «гіркої цукерки». Вчені вважають, що це ознака народження особистості людини. Можна сказати, що на рубежі від 3–5 років у дитини зароджується освіта, що свідчить про появу у неї перших особистісних якостей, тобто це початкові кроки, які перетворюють дитину з індивіда в особистість.

Першим мотивом для дитини є взяти цікаву річ; другим виконати умову дорослого («соціальний» мотив). За відсутності дорослого перемогла цікавість до предмета, однак з приходом експериментатора проявив себе і другий мотив, значення якого посилюється незаслуженою нагородою. Відмова та сльози дитини свідчать про те, що процес освоєння соціальних норм вже почався, хоча і не дійшов ще до кінця.

Схожий дослід проводив також український радянський психолог В.І. Аснін. У дослідженні інтелектуального розвитку дітей (зокрема наочно дієвого мислення) перед психологами постала проблема визначення сенсу, який мають експериментальні завдання для дітей. Дослідники були вражені тим, що інколи малюки з легкістю можуть вирішити складні завдання, які не під силу дітям 6–10 років. Дані, отримані під час експерименту, явно не відповідали інтелектуальним можливостям дітей. Тож група дослідників Харківської школи поставила собі за мету розробити метод визначення інтелекту та пояснити цю неоднозначність. Було проведено значну експериментальну роботу. Особливо цікаві результати отримав В.І. Аснін, які сьогодні відомі як дослідження феномена «гіркої цукерки». В.І. Аснін довів, що успішність процесу вирішення завдання залежить не стільки від об'єктивного змісту останнього, а перш за все від мотиву, або того сенсу, який має завдання для дитини. У дослідженні брали

участь 40 дітей у віці від 2,5 до 12 років. Для оцінки інтелектуального рівня розвитку використовувались завдання, спеціально створені Келлером та Богеном для вимірювання інтелекту

Для того, щоб з'ясувати мотив діяльності дитини, В.І. Аснін використовував методику «парного» експерименту. Дослідник перебував у спеціальній кімнаті для спостереження, яка була відокремлена від експериментальної кімнати однобічним дзеркалом. В експериментальну кімнату був проведений мікрофон, тож дослідник міг бачити і чути дітей, а вони його – ні.

У потрібний момент до кімнати входила ще одна дитина, яка, коментуючи дії досліджуваного (однолітка), змушувала його виявити свій реальний мотив.

Діти мали виконувати таке завдання: дістати предмет (іграшку або цукерку), який лежить посередині столу, обгородженого невисоким бортиком. Дотягнутися до нього безпосередньо рукою неможливо; для цього потрібно скористатися паличкою, яка лежить на видноті. Інструкція дитині не забороняє скористатись паличкою, однак і не визначає цю можливість. Дитині кажуть: «Дістань, як бажаєш, як умієш. Можна робити все, що завгодно».

Більшість дітей у віці від 7 до 12 років не змогли виконати це просте завдання. Десятилітні діяли таким чином. Дитина намагається дістати предмет, тягнеться рукою, обходить стіл, підскакує, лягає грудьми, знову тягне руку. Навіть коли деякі діти раптом зачіпали паличку, вони клали її на місце і продовжували вперто свої спроби впродовж 20 хвилин. Переважна більшість дітей не використала паличку, тобто не змогла виконати завдання. Діти були збентежені і йшли з експериментальної кімнати, ухиляючись від обговорення ситуації з дослідником. Однак діти 3–6 років одразу ж брали паличку і діставали предмет.

Коли ж у дитини виникають свої мотиви для дії, вона діє відповідно до них, однак якщо дитина не знає, як виконати завдання, це не означає, що вона нездатна його виконати. Коли змінюється ставлення дитини до завдання, можна отримати інші результати. Експериментатор зазначив, що були внесені певні зміни, в яких спостерігалась така поведінка дітей. Коли дитина, що не змогла виконати завдання, не може знайти свої черевики. Раптом вона помічає, що черевики стоять на столі, але рукою їх не дістати. Дитина, не затримуючись ні на мить, бере паличку і дістає черевики. Тобто вона сприйняла цю ситуацію як завдання на діставання предмета й одразу ж знайшла рішення. Пояснити поведінку дитини можна емоціями та особливостями мотивів діяльності.

Дзеркало нашої душі і вчинків – це совість. На мою думку, совість – це найскладніший моральний компонент нашої душі. Це те почуття, яке викликає багато неприємних і рідко приємних спогадів. Часто совість в різних джерелах зображують як Бога і Диявола, які сидять в нас на плечах і говорять, як нам чинити. Кожен хоча б раз в житті стояв перед вибором «зробити по-совісті, чи ні?» для кожної людини це питання індивідуальне, тому що в кожного з нас є свої критерії вчинків, які ми вважаємо совісними. Совість це та риса, яка дозволяє нам розмірковувати над тим, як ми чинимо? Проте діти, які брали участь в експерименті, навряд чи задумувались над глобальними проблемами совісті, але й вони відчували це почуття, незважаючи на те, що вони ще зовсім маленькі.

Отже, ми не народжуємось із совістю, вона приходить з плином часу. Взагалі совість формується до 5 років і батьки в цьому відіграють важливу роль. Батькам необхідно вміти помічати зміну вікового етапу і повідомляти малюкові про нові заборони. Головне пояснювати, що дозволяється. В жодному разі не можна просто забороняти, потрібно пояснити мотивацію. Діти, які в сім'ї знайомляться з заборонами, легше адаптуються і приймають заборони суспільства.

Совість це особливе почуття, яке притаманне лише людині і відрізняє її від тваринного світу. Для совісної людини основу моральності становить суд над собою, її уявний внутрішній діалог, у якому вона одночасно і захисник, і обвинувачувач.